Catalogus

der

PORTRETTEN-GALERIJ

van

Friesche Klederdrachten

en

LIJFSSIERADEN

in het

COULONHUIS

DOELESTRAAT 8

te

LEEUWARDEN

PATRICISCHE VROUW
IN DE OUD-FRIESCHE DRACHT

± 1300 à 1400

PATRICISCHE VROUW
IN DE
OUD-FRIESCHE DRACHT

± 1300 à 1400

In de onrustige tijd der Middeleeuwen, toen Friesland verscheurd werd door de twisten der Schieringers en Vetkoopers en Holland, gebukt ging onder de veeten der Hoekschen en Kabeljauwschen, uitte de Friesche vrouw haar zorg voor de toekomst door zich geheel met gouden en verguld zilveren lijfsieraden te behangen.

Daardoor stelde zij een goed deel van hare tilbare have veilig. Zij was de wandelende brandkast van haar gezin en vervulde daarmede de zorg voor den ouderdom, ook van haar man en kinderen.

De 20e eeuwsche dame behoeft die primitieve wijze van levensverzekering niet meer na te volgen. Zij kan hare lijfsieraden gebruiken uitsluitend voor de pronk, het doel waarvoor ze gemaakt zijn.

Zij doet daarbij verstandig de zorgen voor de toekomst van haar en de haren over te dragen aan de samenwerkende

Algemeene Friesche

en

Groot-Noordhollandsche

LEVENSVERZEKERING-MAATSCHAPPIJEN

die daarvoor afdoende en practische polissen beschikbaar hebben, die alle toekomstige risico's opvangen.

Zie vooruit en praat met onze Agenten.

Fa. ALB. GERLACH

voorheen **A. BAKKER**

COSTUMIERS

LEEUWARDEN — KL. HOOGSTR. 16
Telefoon 7176

◇

Levert COSTUMES

voor

TOONEEL
REVUE
OPERA
OPERETTE

BIJBELSCHE VOORSTELLINGEN
HISTORISCHE UITVOERINGEN

◇

Oud-Friesche Costumes

o.a. voor **SKOTSE-TRIJE**

◇

Leveranties door GEHEEL Nederland.

◇

Vakkundige adviezen voor:

REGIE
TOONEELBOUW
GRIME

◇

Enigst adres in Friesland

1334

Catalogus

der

PORTRETTEN-GALERIJ

van

Friesche Klederdrachten

en

LIJFSSIERADEN

in het

COULONHUIS

DOELESTRAAT 8

te

LEEUWARDEN

ALGEMEEN PUBLICITEITSKANTOOR
Directie D. Y. ALTA
Leeuwarden, Noordvliet 15
Tel. 6245

1084

5 1958

Bezoekt NA dit Museum

IJPES

BANKETBAKKERIJ
TEAROOM

LEEUWARDEN - Weerd 3

1079

1104

Bezoekt **NA** bezichtiging van dit Museum

Rusticus Cafétaria

SOEP
SLAATJES
CROQUETTEN
BELEGDE BROODJES enz.

Prima kwaliteiten - Lage prijzen

Automatiek

Wirdumerdijk 31
Telefoon 3564

LEEUWARDEN

Ontvangstzaal in het Coulon-huis te Leeuwarden. Het Coulon-huis is ± 1715 verbouwd naar ontwerpen van Ambrosius Coulon, de hof-architect van de Friese Stadhouders „de Nassaus".

N.V. INTERCOMMUNALE WATERLEIDING GEBIED LEEUWARDEN

Waarborg

voor ZUIVER

DRINK- en BEDRIJFSWATER

1162

1161

Provinciaal Electriciteitsbedrijf in Friesland

Stroomlevering

voor ALLE doeleinden

De Klederdrachten van Friesland

Bij gelegenheid van de Algemene Ledenvergadering van het Friesch Genootschap in Mei 1949 in het Friesch Museum gehouden hield ik een causerie over de in Friesland gedragen klederdrachten, die als een inleiding tot deze catalogus van de chronologisch geordende Portretten-gallerij van Friesche klederdrachten en lijfssieraden in het Coulonhuis te Leeuwarden, kan worden beschouwd. Een tweede lezing hield ik op 31 October j.l. voor het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam.

Er is waarschijnlijk geen land ter wereld, waarvan de klederdrachten door de eeuwen heen zo goed bekend zijn en zo volledig kunnen worden gereconstrueerd als Friesland. De historische bronnen daarvoor worden hoofdzakelijk in Friesland zelf gevonden.

Wij hebben daarbij rekening te houden, dat de Friese Statenbond in de vroege Middeleeuwen — de tijd van de Friese Koningen „Aldgillus" en „Radbout" — zich wel over een meer dan 10 maal grotere oppervlakte uitstrekte als de tegenwoordige provincie Friesland. Het Rijk van Radboud echter strekte zich Zuidwaarts niet verder uit dan Dorestat en Utrecht. Het kasteel te Medemblik was zeker een jachtslot.

In het Zuiden werd deze Opstalboomse Statenbond der zeven Vrije Friese landen begrensd door het Sinkval, de Zeeboezem in Zeeuws Vlaanderen, waardoor de toegang liep tot de haven van Sluis en de Zuid-Nederlandse steden: Brugge, Gent, Yperen, enz. die in de Bourgondische tijd zo'n grote invloed hadden op het toen aangrenzende Holland en Friesland. Noord-Oostwaarts strekte deze Statenbond zich uit tot het Deense Vikinger rijk, op het Schiereiland Jutland.

De landstreeknamen West-, Midden-Oost- en Noord-Friesland zijn zeker rudimenten van deze Oude Friese Statenbond.

Enige originele portretten in Friese kleding, die ik geruime tijd geleden in eigen voorouder-bezit aantrof en de vrijwel onuitputtelijke reeks voorbeelden op dit gebied in het Friesch Museum, brachten mij op het idee van deze costuumstudie.

Een vraag naar een boekje over dit onderwerp door de

Redactie van de Heemschut-Serie deed mij besluiten hierop in te gaan. Mijn verzamellust deed mij spoedig inzien, dat daarnaast een goed geordende verzameling klederdracht-afbeeldingen moest kunnen worden getoond, die door een chronologische opstelling de bezoekers de gelegenheid geeft het onderling verband tussen de verschillende elkaar verdringende kleederdrachten na te gaan. De bezoeker krijgt dan tevens de gelegenheid de achtereenvolgende cultuurinvloeden en modes uit de omgelegen landen te kunnen volgen.
Ik had voor en na bij de portretten uit eigen familie enige originele portretten met klederdrachten van andere Friese families verzameld en heb die collectie aangevuld met door de kunstschilder Nico Huppes in gouache-techniek uitgevoerde copiën van portretten in bezit van H. M. de Koningin, van dr. E. van Welderen, baron Rengers op Epema-state te IJsbrechtum, van de Van Harinxma thoe Slooten Stichting op Harinxma-State te Beetsterzwaag, van de Van Wageningen collectie op Dekema-State te Jelsum, van de Bergsma-verzameling uit Friesma-State, vroeger te Idaard, thans in het Princessehof en van vele particuliere Friese families, terwijl ik om de gapingen aan te vullen ook enkele klederdracht-portretten uit het Friesch Museum door Huppes heb doen copiëren.[1]).
De betekenis van de portretgalerij in het Coulonhuis is haar compleetheid en chronologische indeling waaraan zij, evenals de chronologische porselein-verzameling in het Princessehof, haar instructieve waarde ontleent.
Het is van belang na de bestudering van de chronologische collectie klederdrachten in het Coulonhuis naar het Friesch Museum en naar Stania-State te gaan en de originele portretten, die men door het bestuderen der chronologische collectie in zijn juiste verband kan plaatsen, ook in orginali te bezien. Ook doet men verstandig de aangeklede poppen in klederdracht uit de 18e en 19e eeuw in het Friesch Museum goed te bestuderen.
In het Coulon-huis zijn in vitrines opgenomen wapens en lijfssieraden in Friesland door de eeuwen heen in gebruik geweest.
De indeling van portret-galerij en Heemschut-boekje zijn gelijk. In de portret-galerij en in de catalogus worden de volgorde vertreksgewijs aangegeven.

---

[1]) Zie Dr. A. Wassenbergh's proefschrift over de 16e eeuwsche Friesche portretkunst.

In het Heemschutboekje voor de Friesche klederdrachten loopt de verdeling in hoofdstukken daarmede parallel.

De beschrijving van de klederdrachten van een volk is als het ware een borduursel, gewerkt op het stramien, de ondergrond gevormd door de cultuurgeschiedenis van dat volk.

De tekeningen waarnaar dit borduursel moet worden gewerkt, worden verstrekt door de bronnen, die voor ieder tijdvak verschillend zijn. Soms zijn ze vaag en moeten ze aangevuld worden met vergelijkingen, waarop wij min of meer gewaagde hypothesen en onderstellingen opbouwen.

Dit geldt in de alleereerste plaats voor de archeologische tijd, die voor de kleding eindigt omstreeks het *jaar nul*.

Van de kleding uit de steentijd weten wij zo goed als niets. Van de bewapening zijn alleen de stenen bijlen, hamers, pijlpunten, mesjes,, schrabbers, boortjes, etc. bewaard gebleven.

De mannen- en vrouwenkleding, lijfsieraden, wapenen enz. uit de bronstijd zijn voor ons bewaard gebleven in de boomstamgraven in de venen van Noord-Friesland en Jutland.

Reeds met het begin van onze jaartelling, als de Romeinse cultuurstroom ons land bereikt, beginnen de gegevens uit verschillende bronnen rijkelijker te vloeien. Deze nieuwe bronnen zijn van tweeërlei aard. In de eerste plaats afbeeldingen op Romeinse grafstenen, zegezuilen en in klein bronsjes enz., in de tweede plaats in teksten van Romeinse schrijvers.

De daaraan volgende cultuurstroom werd hier gebracht door de eveneens uit het Zuiden opdringende Franken, die Nederland onderwierpen, als beschermers der Christelijke Godsdienst.

De klederdracht dezer Germaanse volksstam moet te vergelijken geweest zijn met die der Friezen, tot welke veronderstelling wij te meer gerechtigd zijn, aangezien de centrale figuur uit deze tijd, de Frankische Keizer Karel de Grote, de vrijheidsheld der Friezen is geweest. Als bronnen hebben wij hier de verluchting van gebedenboeken, levensbeschrijvingen en andere geschriften, meest van kloosterlingen en andere geestelijken. Dit tijdperk, dat der indirecte Romeinse invloed, begint na 400 en loopt tot pl. m. 1100.

De tijd van pl. m. 1100 tot pl. m. 1350 heb ik gedoopt: die der ridders en minnestreels. Geen van beide komen echter in Friesland voor; alleen enkele afbeeldingen bewijzen, dat de cultuurstromingen van deze tijd hier niet geheel onopgemerkt zijn gebleven.
Van overwegend belang is de invloed, die uitgaat van de grote luxe, in de kleding van de Bourgondische hofdignitarissen, die steunden op de rijkdommen door de poorters van de Zuid-Nederlandse steden: Brugge, Gent, Yperen, Antwerpen, enz., met hun handel en nijverheid gewonnen.
Deze tijd van pl. m. 1300 tot pl. m. 1500 is de klassieke tijd van de oud-Friese klederdracht, die door de Oostfriese Jonker Unico Manninga in afbeeldingen is vastgelegd in het z.g.n. Manninga-Trachtenbuch, waarvan twee originele exemplaren bekend zijn.
Door een Oostfries geschreven, geeft het in de eerste plaats Oost-Friese klederdrachten weer. Uit de Anhang blijkt echter, dat in alle Friese kronieken gedeelten tekst en afbeeldingen uit het Manninga-Trachtenbuch zijn overgenomen, aangevuld met enkele speciaal op midden-Friesland betrekking hebbende bijzonderheden.
Wij mogen hieruit m.i. concluderen, dat deze drachten tot in de 19e eeuw steeds aangehaald onder de benaming van „de Oude Friese Klederdracht", o.a. op de katoenen doek 1836 te Huizum met deze voorstellingen bedrukt, ook hier in de 14e en 15e eeuw gedragen zijn.
Zie de Friese kronieken van: Ubbo Emmius, Pierus Winsemius, M. Hamconius, Cornelis Kempius Doccumensis, waarvan hierna afbeeldingen zijn gegeven en anderen.
Ook de 14e eeuwse Friese boetetaxen spreken reeds van oude kledingstukken als: „hrnetse", vrouwenhaarnet, „sondema", buikgordel e.d.
De Friese oorkonden uit de 15e en 16e eeuw, uitgegeven door Dr. P. Sipma, de testamenten, de inventarissen, de boedelscheidingen, de ruilingen, de koopacten enz. bevatten allerlei bewijzen, dat de sieraden van de oud-Friese kleding ook hier bekend waren. De met goud beslagen riemen, gespen, knopen, enz., enz., komen herhaaldelijk hierin voor.
In de 17e, 18e en 19e eeuw zien wij de oorijzers en de muts de grote rol in de Friese vrouwenkleding vervullen. Blijkbaar is dit vrouwen-lijfsieraad, evenals zoveel andere cultuur: majolica, horloges, weefsels, tapijten, brons-

Afb. 43.

Poppen met Friese oorijzer-drachten 1760—±1850 in het Friesch Museum. Links met de Duitse muts. De andere drie met de floddermuts.

WETENSCHAPPELIJKE BOEKHANDEL

ALGEMEEN EN FRIES ANTIQUARIAAT

OUDE ETSEN EN PRENTEN

BOEK- EN KUNSTHANDEL
ANTIQUARIAAT

„de tille"

WIRDUMERDIJK 28 — TELEF. 5129

LEEUWARDEN

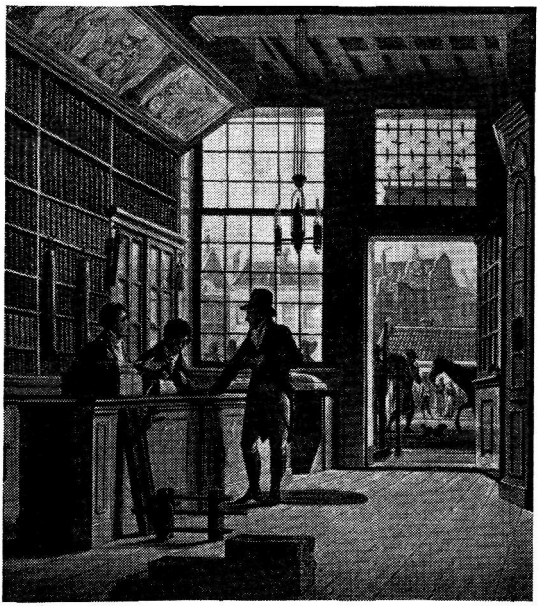

In onze zaak vindt U dezelfde gezelligheid en sfeer als in de hierboven naar een schilderij van de Friese meester Jelgerhuis in 1800 afgebeelde Amsterdamse boekwinkel.

SPECIAELSAEK FRYSK

1040

Friesch
Natuurhistorisch
Museum

Heerestraat 13

met Diorama

GEOPEND:
Woensdags, en
Zaterdags van 2—5 uur.
Zon- en Feestdagen van
10-1 uur en 2.30—5 uur.

Friesch
Natuurhistorisch
Museum

LEEUWARDEN

DIORAMA
ZOOGDIEREN
VOGELS
VISSEN
INSECTEN
PLANTEN
GEOLOGIE

en koper-gietwerk, taal, enz., in de twede helft der 16e eeuw, uit de Zuidelijke- naar de Noordelijke Nederlanden gebracht. Zie mijn Heemschut-boekje over de Ambachts- en Volkskunst in Friesland.
De in Holland sedert ± 1700 meer en meer gevolgde „mode de Paris", doet zijn invloed in het Friese volkscostuum; in het vrouwencostuum en nog veel meer in het mannencostuum, gelden. De eerste tekenen van de ondergang van de oorijzer- en mutsendracht kunnen wij constateren in 1795.
De zwanenzang van deze mooie volkskunst valt in onze dagen, het midden van de 20e eeuw.

Herfst 1949.

NANNE OTTEMA
Conservator van Coulonhuis en Princessehof

D. Y. ALTA
Noordvliet 15, Leeuwarden

K. J. KEIKES
Ass. v/h Museum Princessehof.

BEËDIGD EXPERT

CURSUS *in*
CHINESE en JAPANSE
CERAMIEK

LEEUWARDEN

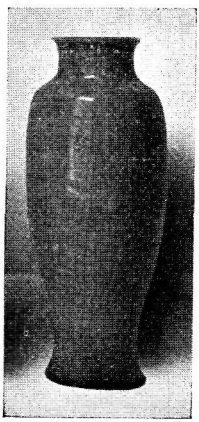

Friesche Klokken

IN DIVERSE UITVOERINGEN

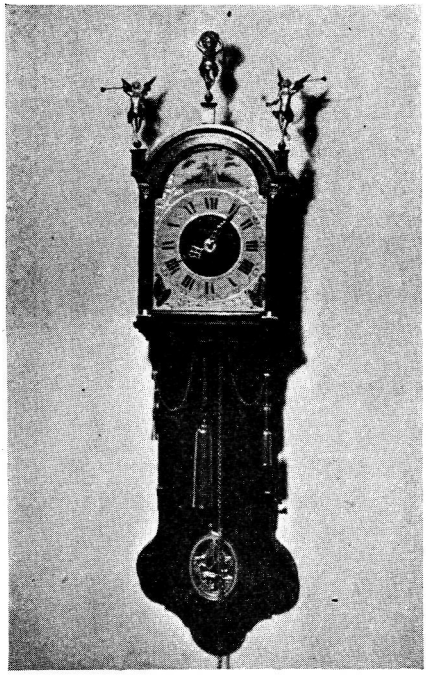

VOOR RESTAURATIE HET
AANGEWEZEN ADRES

•

EIGEN REPARATIE-INRICHTING

•

J. B. MULDER

KL. KERKSTRAAT 30 — TELEFOON No. 5066

LEEUWARDEN

1/2 minuut vanaf Princessehof en Coulonhuis

1188

CATALOGUS

I. De archeologische tijd, tot ongeveer Christus' Geboorte.

(Eerste verdieping rechts in de gang, entré- of wachtkamertje).

1. Vitrine met wapens uit de Steentijd (± 20.000—2000 vóór Christus) verzameld door dokter Siebinga te Opeinde in de omgeving van zijn woonplaats. Deze vitrine staat thans tijdelijk in de salon van het Coulonhuis.

2. Vitrine met wapens uit verschillende steentijdperken afk. uit Drente, Noord- en Zuid-Amerika, Mexico, China, de Salomon- en andere eilandengroepen in de Stille Zuidzee, de Oost-Indische Archipel (Java, Sumatra, Borneo, Celebes) en het *grootste eiland ter wereld*, Nieuw-Guinea, waar verschillende volksstammen heden ten dage nog leven onder een steentijd-beschaving. Zie de vele in hout en bamboe gemonteerde stenen bijlen hier en in het Princessehof. — Merkwaardig is de grote overeenkomst in bewerking over de gehele wereld.
Van de kleding van de steentijd-mensen weten wij niets. Misschien is de kleding der hunnebedbouwers en rendierjagers te vergelijken met die der t.g.w. Eskimo's en Laplanders.

Afb. 1. Cat. no. 5.

Bronstijd-Friezen uit ± 1000 vóór Chr., naar een reconstructie in het Museum te Neumünster in Holstein.

Nicolaas Huppes

Tekenaar van
Klederdrachtportretten
in Gouache-techniek voor 't Princessehof en Coulonhuis-Museum.

Opdrachten door particulieren worden eveneens door mij uitgevoerd.

ANTIQUAIR en
RESTAURATEUR
van vroege en latere Chinese en Japanse ceramiek.

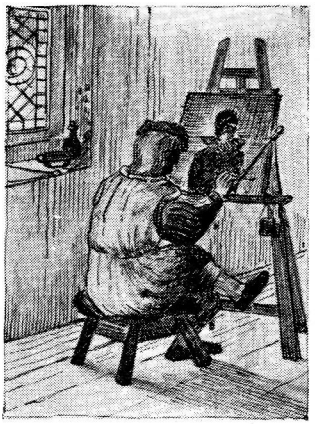

LEEUWARDEN
Winkel en Restauratie-Atelier: ST. JACOBSTRAAT 33.
Kunstzaal en Woonhuis: VOORSTREEK 84.

1110

Een blijvend genot

geeft U het bezit van een voorwerp met **KUNSTWAARDE!**

Onze artikelen zijn hierom bekend.

SPECIAAL

FRIES AARDEWERK

in velerlei soort, vorm en uitvoering levert:

Aardewerkfabriek R. F. DE BOER
WORKUM

Bij de meeste zaken in Luxe- en Kunstnijverheids-artikelen verkrijgbaar.

1199

1099

JOH. ELZINGA
KUNSTSCHILDER – PORTRETSCHILDER

Spoorstraat 114 Leeuwarden

7. Reconstructie-tekening van bronstijd-bewoners uit Noord-Friesland. Dr. Sophus Muller, Kopenhagen ± 1880.
Ook onze kennis van de kleding der inwoners van Friesland in de bronstijd, berust meer op gissingen en hypothese dan op parate kennis.

II. De Romeinse tijd (± 50 vóór—400 jaar na Chr.)

8. Germanen in de 1e eeuw na Chr., naar Romeinse bronzen beeldjes.

Afb. 4. Cat. no. 8.

Romeinse bronzen beeldjes 1e eeuw na Chr. Voorstellingen van Germanen.

9. Door Romeinse legioensoldaten opgebrachte Germaanse gevangenen en „signiferi", naar Romeinse zegezuilen. De veldtekens der „signiferi" komen overeen met in Friese terpen gevonden bronzen ornamenten.

Afb. 5. Cat. no. 9.

Romeinse Legioen-soldaten, die Germaanse gevangenen opbrengen. 1e eeuw na Chr., naar Romeinse Zegezuilen.

10. Grafsteen van de in Engeland gesneuvelde en begraven Friese ruiter Sextus Valerius, 1e eeuw na Chr.Zou het wat te betekenen hebben, dat deze

1163

F.A.F
FRYSK HANTWURK

Het F.A.F.-merk
is een waarborg voor
degelijk Fries
handwerk.

STICHTING „F.A.F."
LEEUWARDEN — HOFPLEIN 33

1052

ONTWERPBUREAU VOOR DE BINNENHUISARCHITECTUUR

S. VAN GELDER
Binnenh.-Archt. - Leraar N.O.

SPECIALE OPDRACHTEN

BETIMMERINGEN
WINKELVITRINES
RESTAURATIES

J. van Gelder & Zn.
Gr. Hoogstr. 7 - Tel. 6815
LEEUWARDEN

1051

Mej. H. PRUIS
Klein Schavernek 12 - Tel. 4603 - **Leeuwarden**

ANTIQUITEITEN

OUDE SIERADEN
in goud en zilver
KLEDERDRACHTEN enz.

Taxatie
In- en Verkoop

naam Valerius volgens traditie pl. m. 1245 en nog voorkomt bij de Cammingha's?
(Vroegere studeerkamer van Dr. Wumkes, nu Middeleeuws vertrek links van de gang).

De Friezen in de Romeinse tijd zullen waarschijnlijk soortgelijke kleding gedragen hebben als andere Germaanse volksstammen. Let op de lange, bij de enkels vaak dichtgebonden broeken, die de mannen nodig hadden bij het paardrijden, blote bovenlijven, alleen geschikt in een warm klimaat, omslagmantels, op het hoofd saamgebonden haarwrongen, met banden (putti) omwonden benen, leren sandalen of schoenen.
Bij de vrouwen vermoeden wij lange los neerhangende mantelachtige gewaden en losse of gevlochten haren.
De Romeinse kleding en beschaving werden voornamelijk alleen overgenomen door de hogere standen. Onze kennis berust ook in deze tijd nog hoofdzakelijk op gissingen.

Afb. 6. Cat. no. 10.
Afb. 12. Cat. no. 26.
Afb. 11. Cat. no. 25.

Grafstenen van Friezen:
Afb. 6 in Engeland 1e eeuw.
Afb. 12 in Rinsumageest 1341.
Afb. 11 in Roodkerk en Beets ± 1300.

III. De Frankische beschaving ten tijde der Merovingische en Karolingische vorstenhuizen van de 5e en 6e tot de 11e eeuw.

11. De enige mij bekende afbeeldingen van Friezen uit de Karolingische tijd zijn de Heidenen uit de Dokkumer wouden, die in 754 Bonifacius doodden omdat hij hunne heiligdommen had verwoest, naar een miniatuur in het Sakramentarium van ± 1000 in de bibliotheek te Bamberg.

Afb. 7. Cat. no. 11.

754. Friezen uit de omgeving van Dockum, Bisschop Bonifacius dodend.

12. Dirk II en Hildegard, Graaf en Gravin van Holland en West-Friesland vóór het altaar in de kloosterkerk te Egmond ± 12e eeuw, naar een gebedeboek in de Koninkl. Bibl. te 's-Hage.

Afb. 8. Cat. no. 12.

Dirk II, Graaf van Holland en West-Friesland en zijne vrouw Hildegard, de kloosterkerk van Egmond stichtend, 12e eeuw.

13. Germaanse ruiter uit de tijd der volksverhuizing, ± 700. Prov. Mus. Halle. De verhoudingen op dit beeldhouwwerk in steen zijn opzettelijk overdreven om de goede eigenschappen van het paard te accentuëren.

14. Karel de Groote als wetgever, uit het Kapitularium van 779, naar een handschrift in het Brits Museum, ± 1100.

15. Frankische soldaten in hinderlaag, ± 900, naar een ivoren band om een Oud Testament, uit de Bibl. Nat. te Parijs.

16. Karel de Kale tussen 2 Frankische krijgers, naar de Codex Aureus te München, 870. De keizer is om zijn belangrijkheid dubbel zo groot getekend als zijn leenmannen.
Dat de Friezen ook de Romeins-Frankische dracht van de Karolingers hadden overgenomen, blijkt uit de afb. van de Heidense Friezen uit de Dokkumer wouden. Zie afb. 7.

17. Van touw geweven mutsen uit de terpen van Aalsum en Oostrum bij Dokkum, ± 1000. Fr. Mus.

18. Gouden lijfsieraden uit de terpen van Wieuwerd en Hoogebeintum, in de Oudheidk. Musea te Leiden en te Leeuwarden, ± 1000.

19. Karolingische zilveren riemtong en dito bronzen gesp, gevonden in Friese terpen, ± 1000.

20. Karolingische glazen kralen, gevonden in vele Friese terpen. Romeinse import van Alexandrijns en mogelijk ook Venetiaans maaksel, gedurende de Middeleeuwen als lijfsieraden in Friesland gedragen.

IV. De tijd der Ridders en Minnestrelen (12e eeuw).

21. Afbeeldingen van ridders in maliën-kolders, op het z.g. „tapis de Bayeux de la Reine Mathilde" van de overtocht van haar man, Willem de Veroveraar, van Normandië naar Engeland, in 1066. Het borduursel dateert waarschijnlijk uit de 12e eeuw.

22. Wandschildering (fresco) in de kerk van Westerwijtwerd op de, toen nog Friese Ommelanden ten Noorden van de stad Groningen, uit ± 1150.

23. Zegel van de Upstalboom uit 1320 voor Groot-Friesland, het Verbond der 7 Friese landen, die zich uitstrekten van het Sinkval tot Denemarken. De vechtende ridders op het fresco en de wapenfiguren van het zegel, schijnen Friese ridders voor te stellen, die als zodanig getypeerd zijn door de

Afb. 9. Cat. no. 22.

Het duel der beide Ridders. Fresco op de muur van het kerkje van Werter Wijtwerd (Groningen), ± 1150.

ronde schilden en de ook later o.a. bij Cornelis Kempius voorkomende lange aan de voet vorkvormig uitlopende polsstokken, die blijkbaar tevens als lanzen of speren dienst deden.
De afbeelding op de fresco van de vechtende ridders kan aan een miniatuur uit een kerkelijk handschrift ontleend zijn.
Ridders en Minstreels passen overigens niet in de boers ingestelde Friese samenleving.

V. Diverse kledingen in Friesland, gedragen in de 13e eeuw.

24. Wandschildering in de Dom te Munster (Westphalen), waarop Friese hoofdelingen, geestelijken, krijgers en boeren uit Smalagonia (Smallingerland), Fiv(e)egonia, Hun(s)egonia en Rei-

Afb. 10. Cat. no. 24.

Friezen uit Smallingerland en Groningen, den Bisschop van Münster geschenken brengend, ± 1280.

derlandia (nu Groningen), vee en zuivelproducten aanbieden aan de Bisschop van Münster ± 1280. Mr. Dirks liet een 80 jaar geleden er reeds een potlood-tekening naar maken; bij mijn bezoek aan de Dom in 1932 kon ik de hooggeplaatste wandschildering niet ontdekken. De kleuren zijn gefantaseerd naar miniaturen in gebedenboeken.

25. Grafstenen op de kerkhoven van Roodkerk en Beets in 't Fries Mus. en het Kerk. Mus. te Janum ± 1300. De afgebeelde man in zijn afwijkend costuum en sacrale houding van de handen, doet aan een priester denken. Deze grafstenen zijn zeker afkomstig uit Westfaalse steenhouwers-ateliers. Identiek aan de grafsteen uit de Dorpskerk te Borghorst, nu in het Museum te Münster.

Afb. 11, Cat. no. 25

26. Grafsteen van het kerkhof te Rinsumageest, voorstellende Eppo van Tjaerda in jachtcostuum, 1341.

Afb. 12, Cat. no. 26.

VI. De oud-Friese mannen- en vrouwendracht overkomstig 't Manninga-Trachtenbuch (± 1250-1550)

De rijke dracht waarmee de Friezen en vooral de Friezinnen in het Herfsttij der latere Middeleeuwen zich tooiden, was een phenomenaal verschijnsel, dat alleen in een rijk land tot ontwikkeling kon komen, een land dat toen een wanhopige inwendige strijd voerde, waarbij het zijn vrijheid zou verliezen. De oorsprong ligt in het verre verleden, de donkere tijd der vroege Middeleeuwen. De verdwijning in de 16e eeuw was onvermijdelijk. Grotere geestelijke en materiële waarden moesten bij het opkomen van de nieuwe tijd worden prijs gegeven. Bij die wereld-omwenteling was het plaats maken van de z.g.n. Bourgondische dracht voor de Saksische landsknechtendracht, die der Duits-Zwitserse huursoldaten maar een bijkomstig iets. Tot in de 19e eeuw bleef de traditie van deze wereld-omwenteling in de portret- en volkskunst levendig. Zie de Leeuwarder katoendruk uit 1836, Cat. no. 30 afb. 16. Ik behoef daar zeker niets meer van te zeggen. De wanden van het Coulonhuis geven een antwoord dat volkomen duidelijk is.

27. De oud-Friese of Middeleeuwsche mannen en
29. vrouwendracht, naar Dr. P. Winsemius (boven) en Prof. Ubbo Emmius (midden en onder).

1045

HOTEL
RESTAURANT

„Nieuwe Doelen"

LEEUWARDEN

VOORSTREEK 1
TELEFOON 3065 (K 5100)

ZALEN voor

VERGADERINGEN
PARTIJEN
DINERS

A. BLANKESTIJN, Eigen.

1098

COMPLETE

Meubilering

UITGEBREIDE SORTERING

ZIT-, EET-
en
SLAAPKAMER-
AMEUBLEMENTEN
met bijpassende
VLOERBEDEKKING
en
GORDIJNEN

SLAUERHOFF

LEEUWARDEN, Voorstreek 24-26-28-32

Afb. 13. Cat. no. 27.

De Oud-Friese klederdracht naar Dr. P. Winsemius, 14e en 15e eeuw in Friesland gedragen.

Afb. 14. Cat. no. 28.

De oud-Friese klederdracht naar Ubbo Emmius, in de 14e en 15e eeuw in Friesland gedragen.

Afb. 15. Cat. no. 29.

De oud-Friese dracht naar Ubbo Emmius, in de 14e en 15e eeuw in Friesland gedragen.

30. De z.g.n. Friese doek, katoendruk van A. J. Bruinsma te Huizum in 1836, waarop, naast de Middeleeuwsche, de vroeg 19e eeuwsche Friesche drachten zijn afgebeeld.

31. De onderdelen van het oud-Friese costuum, naar
32. het Manninga-Trachtenbuch, gecopieerd door Mevrouw v.d. Meulen-Sprenger.

33. De grote vrouwenborstversiering (Esschart) en
34. voorhoofddiadeem (paël), natuurl. gr.

Postzegelverzamelaars

uit geheel Nederland maken gebruik van de Service van

Postzegelhandel M. D. Postma

LEEUWARDEN, Uniabuurt 14, Telefoon 7028

Ook Uw philatelistische belangen zijn bij mij in goede handen !

Mag ik eens van U horen ?

1078

1190

G. en J. van der Veen

Koperslagerij

LEEUWARDEN Wolvesteeg 7

Voor **KARAKTERISTIEK** en **SUGGESTIEF**

is het adres
N.V. voorheen de

DRUKWERK

Coöperatieve Handelsdrukkerij

LEEUWARDEN - Tel. 3528 en 3533

de drukkers met IDEEËN
de drukkers van het BETERE WERK

1189

1187

Hotel „Spoorzicht"

LEEUWARDEN

FRISSE HOTELKAMERS
GERENOMMEERDE KEUKEN

M. CASTELEIN

Afb. 16. Cat. no. 30.

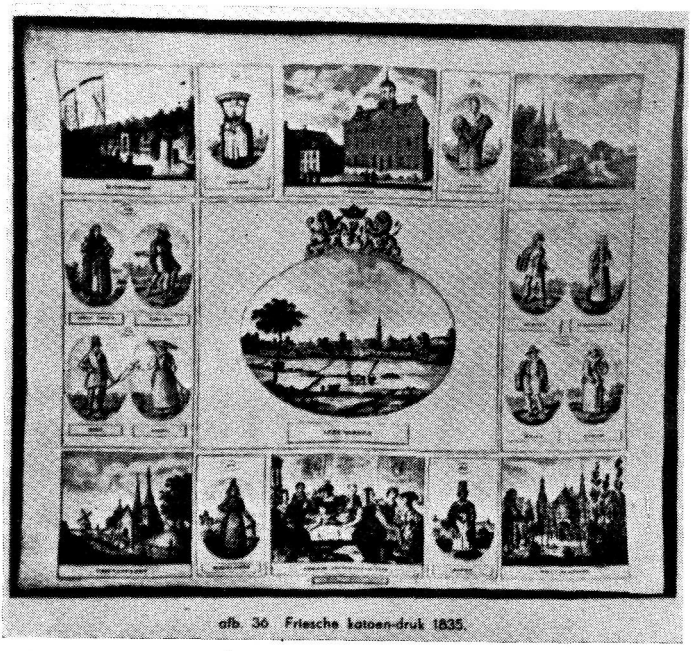

afb. 30 Friesche katoen-druk 1835.

Friesche katoen-druk 1836, uit de fabriek van A. J. Bruinsma te Huizum.
Hierop is ook „de Friesche Maaltijd" uit ± 1550 afgebeeld.

Afb. 16 a. Cat. nos. 33 en 34.

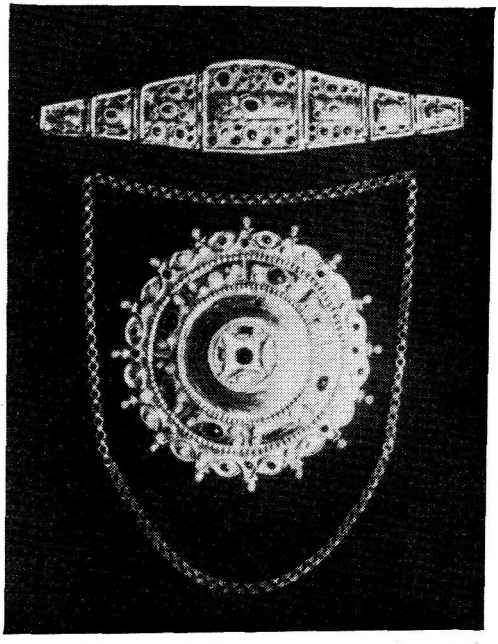

Pael en Essehart. Reproducties dezer sieraden v. h. Oud Friesche Vrouwencostuum (13e/14e eeuw) in 1949 gemaakt door Leeuwarder kunstnijveren. De ketting uit de 16e eeuw is origineel.

1106

BEZOEKT

Toren „de Oldehove"

LEEUWARDEN

ELECTRISCHE LIFT

SCHITTEREND VERGEZICHT

KAARTEN BIJ DE TORENWACHTER

PIER PANDERTEMPEL

LEEUWARDEN WESTERPLANTAGE

Geopend dagelijks, met uitzondering van Zondags,

van April t/m Sept. van 10—12 en 14—17 uur
van Oct. t/m Maart van 10—12 en 14—16 uur

Toegangsprijs *f* 0,25 per persoon; knipkaarten voor 10 personen *f* 1,25; Chr. feestdagen *f* 0,10 p. p. Toegangsbewijzen verkrijgbaar bij concierge van de tempel en bij de concierge van het Princessehof.

1007

1159

VERENIGING

De Harmonie

LEEUWARDEN

1080

Afb. 17. Cat. no. 37.

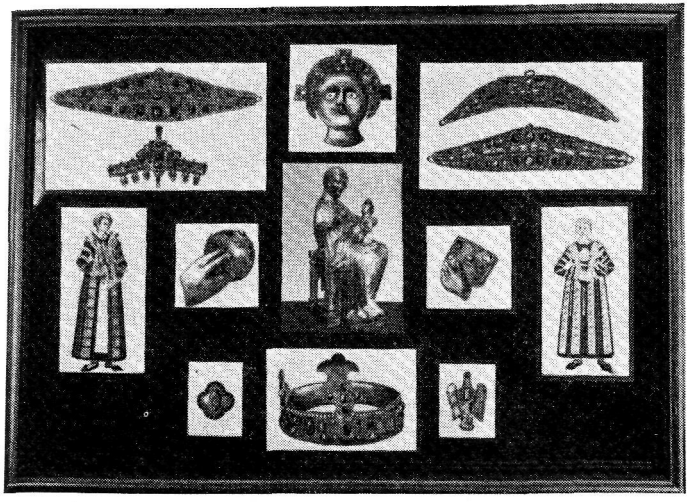

Vergelijking v. de Stralenkrans v. h. Kindeke op de schoot v. d. Essener Madonna, met de Pael, de hoofddiadeem v. d. bruid of getrouwde vrouw in het Oud-Friesche costuum 10e—14e eeuw.

Afb. 18. Cat. no. 38.

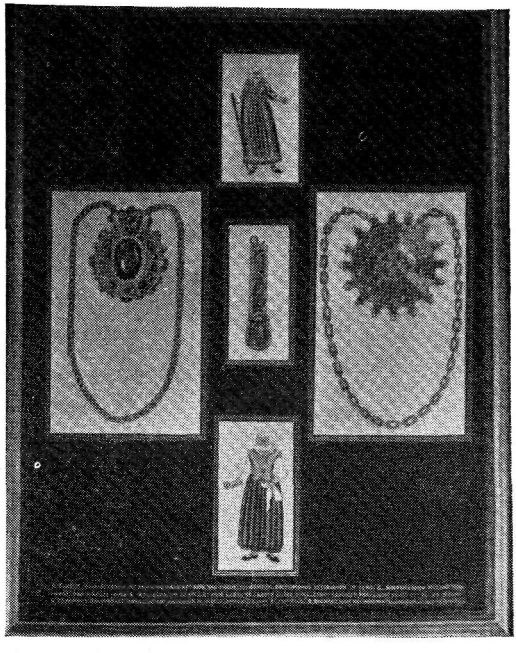

Vergelijking v. h. Amulet of Reliquarium van Karel de Groote met de Esschart, boot of broche in 't Oud-Friesche Vrouwencostuum 9e—14e eeuw

1107

P. DE JONG

Wild
Gevogelte

St. Jacobsstraat 8, **LEEUWARDEN**

1160

Banketbakkerij **S. Halbesma**
(Eig. M. A. HOITSMA)

SPECIALITEIT in

FRIESCHE DUIMPJES en
KRUIDKOEK

LEEUWARDEN
GROENTEMARKT 9 (geen filialen) Telefoon 4598

GLASTRA

Wirdumerdijk 35 - **LEEUWARDEN** - Voorstreek 4
Telefoon 4560-4888

Het adres voor alle soorten 1e kwaliteit
VIS, VISCONSERVEN, GEROOKTE PALING enz.

Sedert 1909

1285

1086

De kleur en de pracht
van vroegere eeuwen heeft nog steeds uw aandacht

Uw **DRUKWERK** van thans
kan ook deze belangstelling wekken

daarom:

Laat drukken bij Mercurius

Sinds 1920 TELEFOON 3027 - 6475

35. Copiën van Esschart en Pael, verguld, bezet met
36. bonte stenen, in 1949 gemaakt door Leeuwarder handwerkslui. In deze vitrine ter vergelijking 18e eeuwsche boten en broches van kleiner model.

37. De vroeg Middeleeuwse herkomst van „Esschart en Pael" kunnen bewezen worden door het voor-
38. komen van dergelijke voorwerpen als een middeleeuwsche amulet en stralenkrans. De esschart is identiek aan een amulet door Karel de Grote onder zijn kleren gedragen. De pael is identiek aan de hoofdversiering, een stralenkrans, van de Essener Madonna; Akener?, arbeid uit 973/982, Afb. in de catalogus van de tent. Uit de schatkamers van de Middeleeuwen in het Rijksmuseum (1949).

39. Gordel en mutsje van de oud-Friese dracht (14e of 15e eeuw).

40. Wijbe van Grovestins, „Skerne Wijbe", van Engelum, verkleed als boer, met de Bourgondische muts, de „kapkavel" of „kaproen". 1472.

Afb. 19. Cat. no. 40.

Jonker Wijbe van Grovestins, vermomd als boer.

41. Pieter van Harixma van Sneek in de statiedracht van Bourgondische edelman. Let op de gouden versiering op zijn hoed. 1477.

1109

MAKKUMER AARDEWERK

ALLEENVERKOOP:

FIRMA J. POSTMA Szn. — LEEUWARDEN
WIRDUMERDIJK 12

Hindelooper Kunstnijverheid

Woning Inrichting
Antiek
„Joustra"

ALLEENVERKOOP

LEEUWARDEN
NAAUW 2

P. GERBENZON & ZONEN

ANTIQUAIR EN
BEËDIGD TAXATEUR

LEEUWARDEN
Weerd 15-17

Antiquiteiten

IN- en VERKOOP

HINDELOOPER v. d. Fa. ROOSJE

1006

1085

Fryske

BOEKEN (âlde en nije)
TYDSKRIFTEN en
ETSEN (fan Ids Wiersma)

fine jo yn great forskaet yn de (inkeld)

FRYSKE BOEKHANNEL „De Fûnk"
Van Swietenstrjitte 9 - LJOUWERT - (fuort by 't station)
Tel. 4126

Selde adres: Typ- en Kopiearynrj. „DE TERP"

Afb. 20. Cat. no. 41.

Jonker Pieter van Harinxma in Bourgondische statiedracht.

VII. De Saksische tijd, van 1497, de komst van George van Saksen in Friesland, tot 1572 en volgende jaren; het optreden van de zich als landsknechten kledende, Watergeuzen.

De Saksische dracht valt samen met die der landsknechten, de Duits-Zwitserse huurlingen, die overal in West-Europa, waar gevochten werd — dus ook in Friesland — hunne diensten aanboden. De kenmerken van deze landsknechtendracht waren: een zucht naar rijkdom, overdrijving, gewildheid en uitzonderlijkheid in vorm en kleur, gespleten bovenkleding, die overal de anders gekleurde onderkleding liet doorschemeren, verschillende kleuren v.d. rechter- en linkerhelft van het costuum; grote variatie in mannenmutsen en -hoeden, waarop dikwijls sieraden en munten of een versiering van veren; stompneuzige inplaats van puntschoenen; grote rijkdom, speciaal in gouden kettingen en hangers in renaissance-stijl b. h. vrouwencostuum. De witte gesteven vrouwenmuts van verschillende vorm, in model gehouden door stijfsel, spelden of metalen steunders (de voorlopers onzer oorijzers) doen ons denken aan de schilderijen van de van Eyck's, Rogier v. d. Weyden, Memling, Matsys, Joost van Cleef, van Romerswaal, Jan van Sco-

1102

RIETVLECHTINDUSTRIE

„De Rieten Wereld"

BETERE
AFWERKING
en
ONTWERPEN van
RIETEN
MEUBELEN
enz.

Nieuwestad 53
Telefoon 5802
LEEUWARDEN
◇
WIEBE LANDKROON

1794

FIRMA

S. BOLMAN & CO

JUWELIERS

Nieuwestad 160 LEEUWARDEN

LOOYENGA *ANTIQUAIR*

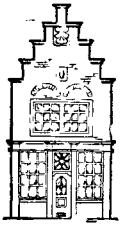

„In 't Consthuys"

LEEUWARDEN

Gr. Hoogstraat 16
Telefoon 3058

Anno 1917 1005

1047

Lijstenfabriek **Minnema**

LEEUWARDEN
BREEDSTRAAT 52 - TELEFOON 7355

Levering van ALLE soorten LIJSTWERK

rel en hunne vele Zuid- en Noord-Nederlandse gildebroeders. De mannenkleding wordt blijkbaar beïnvloed door de etsen van: Dürer, Holbeyn, Lucas van Leyden en andere Zuid-Nederlandse, Duitse en Hollandse meesters. Ook hierin komt het verschil in stijl, de overgang van de gothiek in de vroeg-renaissance, tot uiting.

42. Het huisgezin van Joost van Ockinga en Lutz van Minnema en hunne kinderen, Hero en Richt, uit 1532, verwant aan de portret-stukken van Scorel. Het origineel op Epema-State te IJsbrechtum.

Afb. 21. Cat. no. 42.

Het echtpaar Ockinga-Minnema met hun kinderen, 1532, thans op Epema-State te IJsbrechtum.

43. Het echtpaar Franciscus Aebinga alias Humalda en Anne Feitsma 1554. Collectie Eysinga-portretten.

44. Fragment van een Gothisch kerkmeubel, met de wapens van Friesland en Sneek, met afbeelding van een echtpaar, mogelijk de stichters van de betreffende kerkebank. Latijns opschrift met de onbekende monogrammen. N.G.N.M.

45. Worp van Ropta, Grietman van Dongeradeel 1547 van een onbekend schilder, werkende in de trant van Hans Holbeyn Junior, werkzaam te Bazel en in Engeland.

46. Foppe van Camstra van Wirdum, de Watergeus uit 1572. Zie het sprekend wapen, een kam, een ster en een rad. Hij is gewapend met een twee-

hands slagzwaard, gelijk aan dat van Groote Pier, dat zich in het Friesch Museum bevindt, en dat zeker ook gebruikt werd bij het enteren van vijandelijke schepen.

Afb. 21a. Cat. no. 46.

Foppe van Camstra van Wirdum, als Watergeus, 1572.

47. Bartold Entens van Menteda, watergeus uit Groningen.
N.B. De Watergeuzen uit Holland, Friesland, Groningen en Oost-Friesland, die samen optraden tegen het Spaanse geweld, droegen het landsknechtencostuum als de uniform van hun zaak.

48. Twee landsknechten bij de poortjes in het Prin-
49. cessehof, de linkse naar het Manninga Trachtenbuch, uit ± 1550. Zij waren gewapend met hellebaarden, het wapen, dat in de boerelegers en in de 18e eeuw ook door de lijfwachten van Marijke Moai gedragen werd.
Zie de verzameling Zwitsers- Duitse hellebaarden in de vestibule van het Princessehof (14e—18e eeuw).

50. Twee portretten van Sieds van Botnia en Teth
51. van Douma, 1576, Fr. Mus.

52. Reyner Alberda (1589) en Hille Ripperda (1587).
53. nu op Dekama-State te Jelsum.

Afb. 22. Cat. no. 50.

Sieds van Botnia, 1576.

Afb. 22a. Cat. no. 51.

Thet van Douma, 1576.

54. Copie door S. R. Nicolai, kunstschilder te Leeuwarden (1775) v.d. schilderij „de Friesche maaltijd" indertijd op Tjaerda-State te Rinsumageest uit pl.m. 1550. De oude mensen dragen de Bourgondische, de jonge de landsknechtendracht.

Afb. 23. Cat. no. 54.

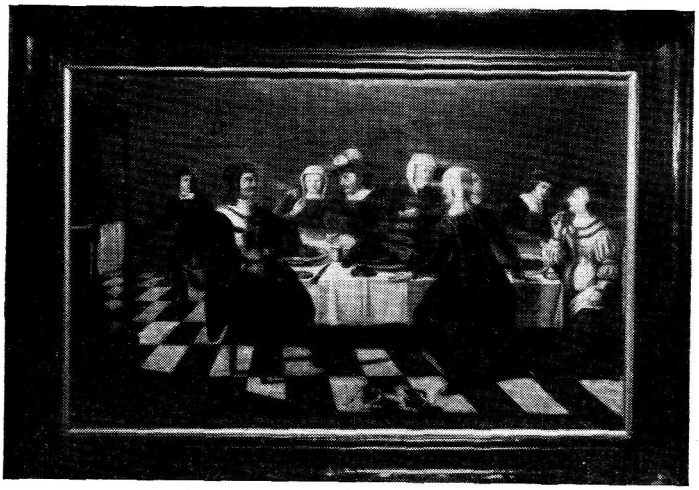

De Friesche maaltijd te Rinsumageest, ± 1550, copie uit 1775.

Afb. 24. Cat. no. 55.

Huwelijk van Leeuwarder echtpaar, 1570.

55. Fresco uit de afgebroken Galileeërkerk te L. 1570 door den schilder H. W. Froonen in 1938, gecopieerd. De katholieke kerkgangers dragen de Spaanse dracht, de heren met tricot beenbedekking onder een korte pofbroek en schoudermantel, de dame in lange openstaande statiemantel, evenals de jurk met rijk renaissance ornament versierd.

Beide schilderijen bewijzen de grote veranderingen in Friesland op costuumgebied in de 2e helft van de 16e eeuw. De Bourgondische mode is nauwelijks een halve eeuw geleden verdwenen of de Saksische landsknechtendracht en de opvolgende kortstondige imitatie der Spaanse mode moeten het veld ruimen voor de in de 17e eeuw tot bloei komende Hollandse renaissancestijl, die op zijn beurt in het eind van de 17e eeuw weer geheel overheerst worden door de nog geldende „Mode de Paris", de invloed van de Zonnekoning, Louis XIV. Meubilering van de Middeleeuwse kamer heb ik mij hoofdzakelijk gedacht in Gothische en vroegrenaissance-stijl; de tafel gothiek uit Tyrol, het ijzeren pelgrimskistje met de schelp v. d. H. Bartholomeus, Franse gothiek, de briefpaneelkist uit Brabant (zie pracht-gothische kisten uit Steenwijkerwold en de Friese Z.O.-hoek in het Princessehof), de gothische panelen aan de wand, deels uit Friesland, deels uit het buitenland, kerkstoelen, bronzen kookpotten, metalen schotels, enz.

VIII. De navolging in Friesland der Oud-Hollandse kleding in de 17e eeuw.

(Het vertrekkamertje naast de salon).

56. Deze portretgroep door Wijbrand de Geest van de deftige Leeuwarder burgerfamilie Verspeeck (1622), laat ons zien, hoe in deze stad in de 17e eeuw geheel de Hollandse mode werd nagevolgd. Dat dit ook het geval was bij de Friesche aristocratie weten wij o.m. uit de portretten en portretgroepen der Friesche Stadhouders.

57. Hollandse dame met z.g.n. molensteen-kraag (1e helft 17e eeuw).

58. Dito kind uit deze tijd, fragment van een groter schilderij.

59. Door maraudeurs gevangen genomen deftig gezelschap. In het werk van Armand Dayot „Maitres hollandais" (1911) is dit schilderij toegeschreven aan Gerard Terborgh.

Afb. 25. Cat. no. 56.

Deftige Leeuwarder burgerfamilie uit 1622.

59a. Copie naar 't schilderij van Albert Cuyp in het Mauritshuis, Buitenleven in Holland in het midden van de 17e eeuw. De 17e en 18e-eeuwse Hollandse koopman kleedde zich thuis ook gaarne in Oosterse dracht, omringd als hij was door Chinees porcelein, Japans lakwerk, Perzische tapijten, Indische rariteiten, Egyptische en Vóór-Aziatische opgravingen enz. enz. Van al deze kostelijke cultuur is verzameld en te zien in het Princessehof.

60. Deftig Hollands echtpaar uit de 2e helft van de 17e eeuw.

61. Deftige burgerdame, die aan het kantklossen is; op de achtergrond stilleven met kraakporcelein, glazen fluit enz.

62. Dito dame, die zit te borduren; op de tafel een stilleven met glaswerk.
N.B. Beide dames dragen hoge kanten haartooisels z.g.n. „fontanges", een Fransche mode uit het laatst van de 17e eeuw. Beide portretten kocht ik uit oud Leeuwarder bezit, ze hebben een provinciaal karakter. Om de herkomst meen ik ze voor Friesch? te mogen houden.

In dit z.g.n. vertrekkamertje, waar vroeger de dienstbode of huisknecht op bevelen van de meesteres zat te wachten, zijn een renaissance deur en bedschut uit afgebroken. Leeuwarder huizen en een gangpoort met mannen- en vrouwenwapens, uit het huis Groote Kerkstraat 38, naast de vroegere Fransche of Waalsche Kerk, overgebracht.
Als meubilair staat hier een 17e eeuws Oud-Hollandse vierdeurskast met 6 taferelen uit de ge-

schiedenis van Jozef, dito voorscherm, een 18e eeuws kinderstoeltje en een vroeg Renaissance Duitse haardplaat met de geschiedenis van de bruiloft te Kanaa".

IX. Salon in Louis XIV- of Daniel Marot-stijl
eind 17e eeuw—begin 18e eeuw. Men zou deze stijl in Friesland beter kunnen noemen de Coulon-stijl.
(De salon thans de Aula van de Fryske Akademy)

63 en 64. Mannen- en vrouwenportret, in oude ovale lijsten, uit de familie de Carpentier in de 18e eeuw in Gaasterland.

65 en 66. Twee damesportretten gekleed naar de Hollands-Franse mode, eind 17e eeuw.
N.B. Deze portretten zijn gelijksoortig aan die van hofdames van Marijke Moai, vroeger aanwezig in de betimmering van het huis Doelestraat 4.

67. Kleurengravure van de Prins van Waldeck in uniform van Generaal-Major en Commandant van de Trouppes in Friesland; in het eind van de 18e eeuw wonende in het huis Groote Kerkstraat 18.

68. Miniatuur-portret op koper eind 18e eeuw van J. des Communes, muziekmeester te Leeuwarden 1795—1855.

Het geschilderde behang (Louis XV) afkomstig uit een afgebroken huis aan de oude Ebbingestraat te Groningen, is een geschenk van de Vereniging „Hendrik de Keyzer". De stoelen in Louis XIV en XV-stijl; het notenhouten draagkabinetje met koperbeslag en een gobelinwapen zijn afkomstig uit de boedel van de G.G. Pieter de Carpentier. Hollandse haardplaat met afb. van Tromp als Zeegod.

De z.g.n. Coulon-stijl onderscheidt zich van de zuivere Daniel Marot-stijl door een Duitse inslag waar Coulon in Dietz aan het slot Oraniënstein als architect gewerkt heeft.

X. Hoekkamer in Louis XVI-stijl, omstreeks 1800.

De hier opgehangen schilderijen geven voorbeelden van z.g.n. Duitse mutsen, een Friese stadsdracht tussen ± 1725 en 1825. De oorsprong is onbekend. In het midden van de 18e eeuw is deze muts matig breed (cat. nos. 77, 100 en 101).
In 't laatste kwart van 18e- en eerste kwart van de 19e eeuw vieren de excessief brede meest met potkant overtrokken z.g.n. Duitse muts en de platte zonnehoeden hoogtij.

1105

Het MEEST bekende

Handwerkhuis

voor FRIESLAND:

A. & E. JORRITSMA

Nieuwestad 106 **LEEUWARDEN**

Antieke Friesche Sieraden

in **JUWEEL, GOUD** en **ZILVER**
hebben wij steeds voorradig.

Y. H. KRAMER v./h. **WIEBE HOEKSTRA**
GOUD- EN ZILVERSMEDERIJ

LEEUWARDEN - Nieuwestad 8

1083

1108

Garage **„Centrum"**

FIAT- en **DODGE**-dealer

LEEUWARDEN - Zaailand 100 - Telef. 5838

1046

Friesche specialiteiten:

Andriessen
LEEUWARDEN

KRUIDKOEKEN
DRABBELKOEKEN
JODEKOEKEN

NIEUWESTAD 30 - TELEFOON 4689

Afb. 26. Cat. no. 69.

Afb. 27. Cat. no. 70.

Friese dames met Duitse muts, eind 18e eeuw.

„HET FRIESE LANDSCHAP"

SCHILDERIJEN
ETSEN
AQUARELLEN

G. van Hulsen
KUNSTHANDEL
VOORSTREEK 73. LEEUWARDEN

1082

1049

WONINGINRICHTING

A. J.
BURG

NIEUWESTAD 95-97 **LEEUWARDEN**

voor smaakvolle INTÉRIEURS

HANNOVER · LONDEN
COUPE DIPL. UTRECHT

van Streun

ZUIDER GRACHTSWAL 22
TEL. 5630

Kleermakers
sedert vier generaties

1112

Omstreeks 1825 verdwijnt deze dracht plotseling geheel.
De toen breed over de schouders hangende Floddermuts had de strijd gewonnen.
De Duitse muts werd in vorm en model gehouden door een smal oorijzertje en een hoepel- of cirkelvormige draad van laiton.

69 en 70. Twee zusters of moeder en dochter afkomstig van een Friese familie te Amsterdam, eind 18e eeuw.

71. Dame met Duitse muts.

72. Cornelia Swart-Sterringa, oud 27 jaar, 10 April 1789 geschilderd door haar zwager Frans Swart, Leeuwarder behangschilder.

73. Anna Nicolai vrouw van Gabriël Adriani, begin 19e eeuw afkomstig van nazaten in Friesland.

Afb. 28. Cat. no. 73.

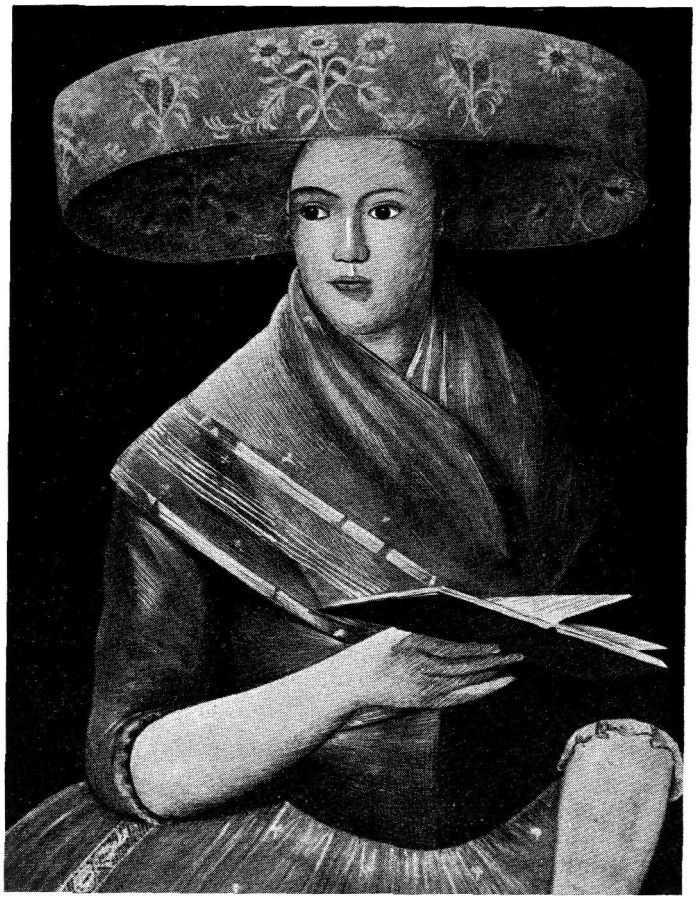

Leeuwarder dame met z.g.n. Duitse muts ± 1800.

Afb. 29. Cat no. 74.

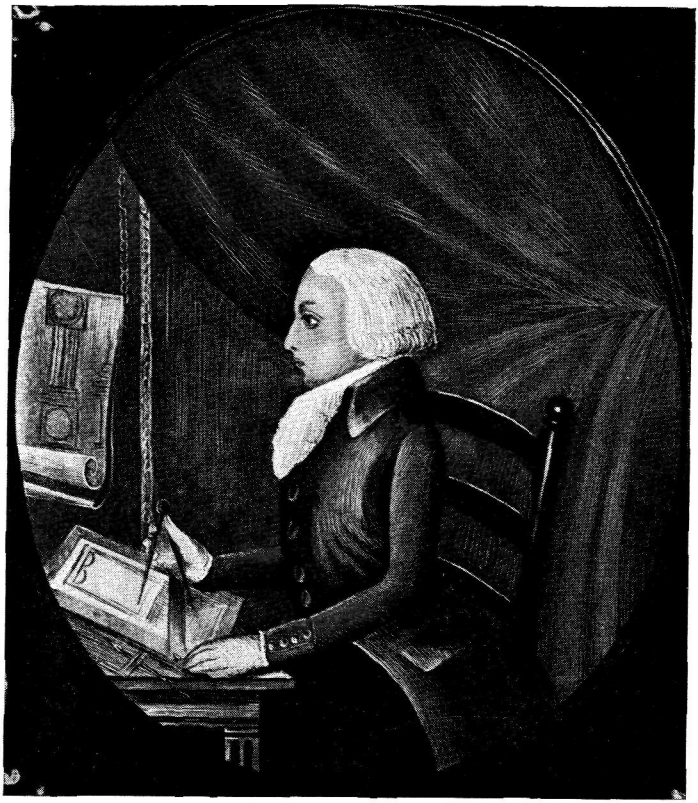

Portret van de Leeuwarder bouwkundige en tekenmeester W. Fellinga uit ± 1780.

74. Wiemer Fellinga tekenleraar en bouwkundige te Leeuwarden ± 1780 overgrootvader van schrijver van deze catalogus, Notaris N. Ottema.

75 en 76. Onbekend echtpaar, de vrouw met vroege Duitse muts uit de tweede helft van de 18e eeuw, afkomstig van de koek- en banketbakker-verzamelaar Wigersma uit het Nauw, geschilderd door A. C. Hauck (1742—1801) rondreizend Duits schilder. (Zie o.a. de Friesma-Kamer in het Princessehof.)

77. Onbekende Friesche dame met vroege Duitsche muts in bont sitsen jak ± 1750 uit Workum. Het origineel eigen aan Dr. Wumkes.

78, 79 en 80. De Hoekster poort met afzonderlijke groepen van Leeuwarder Nuffen en dandys uit 1812; ouder burger echtpaar en boeren en boerinnen uit de omgeving van Leeuwarden. Het origineel een Gouache of dekverf-aquarel van de rondreizende Zwitsersche schilder Mellan (1812) in het Friesch Museum.

Afb. 30. Cat. no. 78.

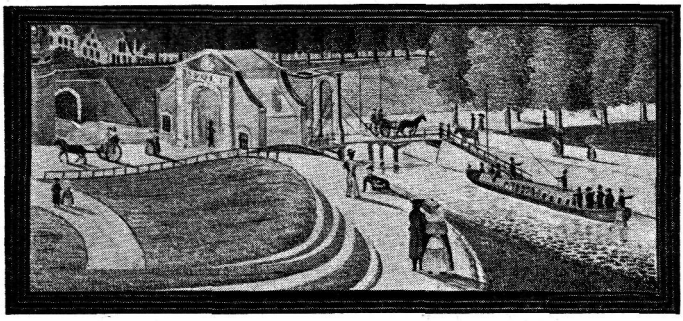

De Hoeksterpoort te Leeuwarden uit 1812, met dames, heren, boeren en boerinnen in Friese klederdracht.

Afb. 31. Cat. no. 79.

Jonge Leeuwarder nufjes en dandies uit 1812. Rechts: ouder echtpaar ziet met verwondering toe.

Afb. 32. Cat. no. 80.

Boeren en boerinnen uit de omgeving van Leeuwarden, 1812.

81. Mevrouw van Asbeck in Fransche dracht, eind 18e eeuw, het origineel op Stania-State.

82 en 83. Leeuwarder dames in Fransche dracht. Schilderijen van den Behangschilder Frans Swart (1752—1839).

84 en 85. Echtpaar uit Franeker, deftige burgers in Fransche dracht, — de vrouw met huis-muts ± 1800.

86 t/m 90. Typische zonhoeden van stroo met sits bekleding; op straat gedragen boven op de Duitsche muts, door de draagster vastgehouden met bewerkte zijden linten.

XI. Galerij van kinderportretten.

Trappenhuis en portaal op de 2e verdieping.
Vrijwel geen der Friesche kinderportretten laat de nationale dracht zien. De kinderen werden afgebeeld als oude menschen; zie ook het hieraan gewijde zaaltje in het Friesch Museum en de portretten uit Friesma State in het Princessehof.

91. Kinderportret uit de familie Kingma (17e eeuw), bruikleen Fr. M.
N.B. Een zilveren brandewijnkom van de Boerenfamilie Kingma van Weidum, de voorouders van Mevrouw Ottema-Kingma, is versierd met ditzelfde familiewapen.

92. Zoontje van Professor Tholen en Mevrouw Tholen-Vitringa Coulon schilderij van Willem Bartel v. d. Kooy 1803.

Afb. 33. Cat. no. 92.

Zoontje v. Prof. J. Pierson Tholen.

93. Prinses Elisabeth van Nassau, dochter van de Friesche stadhouder Ernst Casimir, copie naar het portret in het bezit van H.M. de Koningin, door Wijbrand de Geest in het Stadhouderlijk Paleis van het Hof te Leeuwarden. In 1625 geschilderd voor de portrettengalerij van de Friesche Stadhouders.

Afb. 34. Cat. no. 93.

Princesje Elisabeth van Nassau, 1625.

94. Jonkvrouwe Margaretha van Unia, oud 7 jaar (1624), 't origineel van Wijbrand de Geest? is op Dekama State te Jelsum.

95. Maria Grimping geb. 16 Aug. 1784, geschilderd door Henri Becker 6 Mei 1786.

96. Gerrolt van Camminghа Anno Dmi. 1552 aetatis meae 6. Het origineel op Epema State te Ysbrechtum is gesigneerd Aaaa v. Cronenburg fecit. Dit is het monogram van Adriaan van Cronenburg.

97. Borduurwerk uit ± 1840. Kinderen uit de familie Patijn.

98. Jongensportretje in rood costuum. Schelto Hessel Roorda van Eysinga, zoon van Frans Julius Johan van Eysinga, Grietman van Doniawerstal 1786. Dit eenvoudige jongenscostuum maakt een provinciale, dus Friesche indruk. Let b.v. op de versiering met beenen knopen, ceintuur „sondema" om een hansopvormig pakje. Ook in 't Friesch Museum is een jongensportretje met een rood pakje.

99. Gekleurde Antwerpsche majolica-tegel uit ± 1600. Vrouwebuste met z.g.n. molensteenkraag.

Afb. 35. Friesch Museum.

Deftig Fries meisje, eerste helft 17e eeuw, naar een portret van de Leeuwarder schilder N. Wieringa.

XII. De oorijzerkamer vertelt de verdere ontwikkelingsgang van het Friesche oorijzer, speciaal van omstreeks 1800 af.

In de Bourgondische tijd droegen de vrouwen groote gesteven mutsen, die zeker door metalen steunders, de voorlopers van het oorijzer, in fatsoen werden gehouden. Mogelijk is deze dracht geheel of gedeeltelijk een navolging van de mutsen door de begijntjes in de Zuidelijke Nederlanden gedragen.
Zie de portretten van de van Eyck's en hun school (15e eeuw), Jan van Scorel (16e eeuw) en de Friesche portretten (cat. no. 42 (1532) en no. 43 hiervoor (1554). In 1800 zien wij de strijd van de floddermuts tegen de Duitsche muts. In 1825 wint de floddermuts het pleit, doch wordt door de jaren hoe langer hoe kor-

ter. In de 2e helft van de 19e eeuw is de muts strak over het volle oorijzer getrokken en staat in de nek pijpvormig achteruit.
Het oudste in Friesland gevonden smalle zilveren oorijzertje is gedateerd 1600. Archivalisch ben ik de vermelding van een oorijzer vóór 1600 nooit tegengekomen. De beide bladen blijven in de 18e eeuw bescheiden van afmeting. De uiteinden, genaamd „knoppen" nemen dan de vorm aan van vogelkopjes.
In het begin van de 19e eeuw zien wij de bladen zich gaandeweg vergroten en ontstaat eerst het smal gouden oorijzer in zwang in de eerste helft, dan het breed gouden oorijzer waarvan de opening bovenop ten slotte niet groter is dan een speldekop, in de tweede helft van de 19e eeuw.
De knoppen, los aangezet, worden nu rond, eerst met de versiering van een bloempot later gegraveerd of met filigrainwerk.
Naast gouden werden vele verguld zilveren en koperen gebruikt. Zilveren oorijzers werden in de Wouden en door onbemiddelden gedragen. Het hebben van een gouden oorijzer was een trots en een spaarpot meteen. Het oorijzer begon ± 1800 achteruit te gaan, vooral doordat de jeugd het niet wilde dragen. Zie cat. no. 110 a—d. Wij beleven nu de Zwanenzang. Cat. no. 111. Als de oudere boerinnen en de gasthuisvrouwtjes het ook de rug toekeren komt de laatste snik. Een nieuwe opleving zou wel te wensen zijn doch een groot bezwaar is, dat het een zeer dure en omslachtige dracht is geworden.
Wij zullen het dan alleen nog maar zien verschijnen bij toneelvoorstellingen en volksvermaken, ringrijderijen jubilea enz. Toch is het van belang het Friesch ook dan of liever juist dan zo juist mogelijk op te zetten.

Wij kunnen aan Zwitserland zien, dat op die manier veel oud moois te redden is. De musea laten het daarom zien. Ook dit boekje is geschreven met het doel: van het nationale costuum te redden wat te redden is, en dat is inderdaad veel meer dan wat de grote meerderheid der Friezen denkt.

Friesland heeft zijn taal, zijn huis en zijn paard van een dreigende ondergang weten te redden. Moge het ook zijn nationale dracht niet in de steek laten!

't Zal wel geen dagelijkse dracht meer worden. 't Kan echter wel zijn de feestdracht, die iedere Friezin in hare kleerkast beschikbaar moet hebben. Liefst antiek en origineel. Indien nieuw dan absoluut juist en betrouwbaar!

1186

Waar →

een fijne **SIGAAR** ?
een fijne **CIGARET** ?
een prima pakje **TABAK** ?
een eerste klas **PIJP** ?

In de moderne, dag en nacht verwarmde eerste klas van ouds bekende zaak

SIGARENMAGAZIJN

GEDEBONEERD HANDELSMERK

G. WIJBENGA

LEEUWARDEN — Oude Doelesteeg 12

1202

A. M. Sustring

JUWELIER-OPTICIEN

Sedert 1837

SNEEK Grootzand 63-65

Laet U alsoo omringhen door schoone dinghen....

ARTISTIEK TIN- en KOPERWERK

Zeer aparte dingen, ook voor speciale opdrachten.

Firma DIJKSTRA
SNEEK
Kruizebroederstraat 81a

100. Jetske de Vassy-Gonggrijp, geschilderd door haar vader Thomas Gonggrijp, glazenier en burgemeester te Sneek 1749.
De dracht van het bont gedrukte sits was in de 18e eeuw, ook buiten Hindelopen, algemeen niet alleen in het overige Friesland maar ook in het buitenland, Engeland en speciaal Frankrijk, waar het nagemaakt werd, het toile de Jouy, vervaardigd door Oberkampf, evenals in Holland. Ook in Friesland waren vele katoendrukkerijen die echter een ander product leveren „Friesch bont".

Afb. 36. Cat. no. 100.

Sneeker burgemeestersdochter uit 1750 met primitieve z.g.n. *Duitse muts en bont sitsen jak.*

101. Idske Tichelaar van Houten, het origineel schilderij van B. Accama in het Friesch Museum.
No. 100 en 101 met vroege Duitsche muts, alle overige portretten in dit zaaltje met floddermuts.

101a. De fruitverkoopster in oorijzerdracht met luifelhoed ± 1830. Het originele schilderij van Gebinus Fellinga, zoon van Wiemer Fellinga. Cat. no. 74, in het Fr. Mus.

Afb. 37. Cat. no. 101a.

Fruitverkoopster met luifelhoed door Gebinus Fellinga ± 1830.

102. Onbekende vrouw in ochtendcostuum door B. Accama 1718. Friesch Museum.

103. Mevrouw Stijntje Medendorp-Ypey door Tjeerd Eernstman ± 1830. Copie.

104 Echtpaar Ysenbeek te Harlingen, begin 19e eeuw. Copie.

Afb. 38. Cat. nos. 104, 105 en 110.

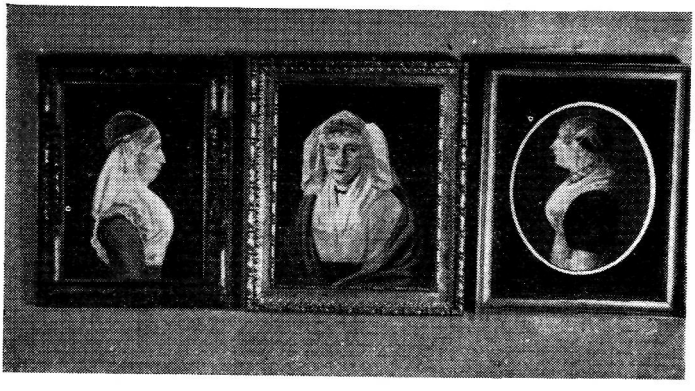

± 1800 ± 1825 ± 1820

Afb. 39. Cat. nos. 108, 119 en 106.

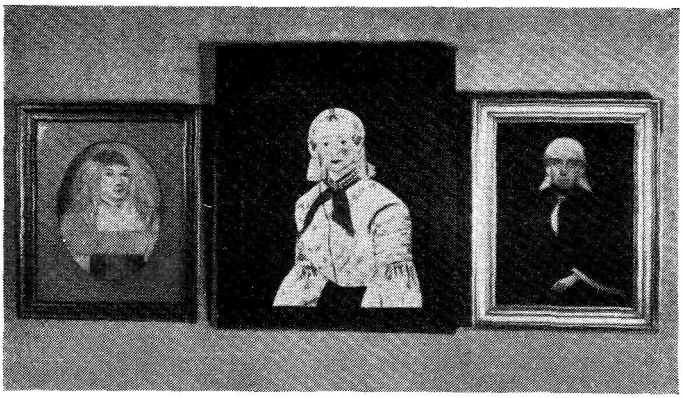

1798 1847 ± 1850

105. *Moeder van de schilder Tjeerd Andringa 1806—1827.* Friesch Museum.

106. Onbekende stadsdame ± 1850.

107. Idem geschilderd door W. B. v. d. Kooi 1827.

108 en 109. Echtpaar van der Meulen-Haitsma uit Franeker 1798.

110 a, b, c en d. Echtpaar Zandstra-Vlink, Sneek, en twee kinderen. Alleen de moeder met smal gouden oorijzer, de anderen gekleed naar de Fransche mode, geschilderd ± 1820—1825.
Deze serie van 4 portretten uit het begin van de 19e eeuw bewijst, dat de jeugd toen het nationale costuum de rug toekeerde.

111. De Zwanenzang van het Friesche oorijzer, schilderij in het Friesch Museum, door den Harlinger schilder Sebes ± 1850.

112. Ybeltje Wybrandi-van Wijngaarden, stichtster van het Marcellis Goverts gasthuis, begin 19e eeuw.

113. Wytske, dienstbode bij den schilder W. B. v. d. Kooi, portret geschilderd door diens leerling C. Wester ± 1831.

114. Romkje, zuster van Wytske, door C. Wester 1831.
N.B. Wytske gekleed in Friesch jak, Romkje gekleed in japon naar de Fransche mode in provinciale uitvoering.

115. Fenna Mastenbroek, dienstbode (dichteres) bij den schilder C. Wester 1831.

116. Dezelfde als dame.

117. Dezelfde als dame kniestuk.

MUSEUM

„Het Princessehof"

LEEUWARDEN — Groote Kerkstraat 11
Telefoon 7438 Giro 516515

PORCELAINE DE COMMANCHE
naar een Fransche prent, dame met fontange ± 1700

CHRONOLOGISCHE CERAMIEK OPSTELLING
van ± 2500 v. Chr.—19e eeuw.

INDONESISCHE, CHINEESCHE, JAPANSCHE EN EUROPEESCHE KUNSTNIJVERHEID.

18e EEUWSCH TRAPPENHUIS EN GOUDLEER KAMERS.

Conservator: NANNE OTTEMA
Assistent: K. J. KEIKES

1097

Afb. 40. Cat. no. 118. .

Leeuwarder dame, Mevr. Ypes-Fellinga, in oorijzer-dracht ± 1835.

118. Fokje Fellinga, vrouw van Ype Ypes, bakker te Leeuwarden, Nieuwe Stad 46, tegenover de Duco Martena pijp. Geschilderd door Tjeerd Eernstman 1837.

119. Boerenvrouw uit Hallum, geschilderd door J. H. Matthijssen. 1847.

120. Janna Ysenbeek, geboren op Texel ± 1834. Ze trouwde met Klaas Hoekstra, stuurman op de grote vaart te Harlingen, en nam bij haar huwelijk met een Fries, de Friesche dracht aan. Ze stierf te Harlingen 1879.

121. Fruitverkoopster, geschilderd door den Dok-Kumer schilder Posthumus ± 1830.

122. Mevrouw van Esta-Tjallingii, geb. te Harlingen, gest. te Arnhem, geschilderd door Louis Chantal 1848.

123. Dame uit Alkmaar-Den Helder met West-Friesche kap ± 1820.

Natuurlijk is er van de ontwikkeling en verspreiding van het oorijzer in de langs Noord- en Zuiderzee gelegen streken (Zeeland, Zuid- en Noord Holland, West-Utrecht (niftarlake) de boorden om en eilanden van de Zuiderzee (Marken, Urk en de Wadden-eilanden), West-rand van de Veluwe met Staphorst en Rouwen) heel wat te zeggen.
Een bezoek aan het Friesch Museum en het Openlucht-Museum te Arnhem en handige en goed geïllustreerde catalogi van deze beide collecties zouden ons veel omtrent het oorijzer kunnen leren.
Onderstaande afbeeldingen kunnen ons een indruk geven van de grote rijkdom van het Friesch Museum te Leeuwarden op dit gebied.

Afb. 41.

Type van een Friesche dienstbode in 1830 geschilderd door den Leeuwarder behangschilder A. Swart. Schilderij in het Fr. Museum.

Afb. 42.

Het Friesche damescostuum door de Friesche vrouwen in 1936 aan Kroonprinses Juliana bij haar huwelijk aangeboden.

Afb. 44.

Vier dames uit Makkum, die de op het vorige plaatje afgebeelde Friesche klederdrachten om 1800 heen dragen. Vergelijkt men afb. 43 en 44 dan kan men de grote voordelen van de levende boven de dode mannequins in één oogopslag zien.

Afb. 45.

De ouders en zuster van den schilder Otto de Boer; de vader was kastelein in het koffiehuis „de Benthem" bij de Vischmarkt en de Koningsstraat te Leeuwarden; naar een schilderij uit 1820 van den Frieschen schilder Otto de Boer 1797—1856. Zie o.a. Kramm. Aanhangsel bl. 17.

N.B. De moeder in huisdracht met „het blote oorijzer", haar dochter met de floddermuts, zeker van plan uit te gaan

Afb. 46.

Een Fries en een Gronings meisje met oorijzer, losse knoppen en floddermuts. Uitgave E. Maaskamp, Kalverstraat Amsterdam ± 1803.

Afb. 48.

Drentsche boerevrouwen met de Friesche oorijzerdracht.

Het Friesche oorijzer was omstreeks 1800 niet alleen in gebruik in de Provincie Friesland maar ook op de van ouds Fries-Groningse klei „het Hoogeland", het Westen van Drenthe en de kop van Overijssel, het Kraggenland van de kop van Overijssel, Giethoorn en omgeving.

Afb. 47.

Een Fries en een Gronings meisje met oorijzer en voorhoofdversiering. Uitgave F. Buffa, Kalverstraat, begin 19e eeuw.

XIII. Het Chineesche vertrekkamertje.

In dit, in Chineesche stijl ingerichte en gemeubileerde vertrekje, dat doet denken aan een 18e eeuwsch theesalet of theekoepel zijn de voor deze tijd zo typische miniatuurtjes, silhouetten en portretjes van porcelein, ivoor[1]) enz. meest in originele koperen, houten en schildpadden lijstjes langs de wand gehangen. In het geheel hangen hier 63 stuks, no. 124—187, met diverse Friesche drachten, Duitsche muts en floddermuts uit de 18e en eerste helft van de 19e eeuw.
Overigens hangen hier Chineesche portretten op glas en is het kamertje met Chineesche meubeltjes aangekleed. Een dergelijk Chineesch kamertje bevond zich vroeger in het Stadhouderlijk Paleis op het Hofplein te Leeuwarden. Dit is in 1880 overgebracht naar het Rijks Museum te Amsterdam, waar het met een donker hoekje tevreden moet zijn.

---

[1]) Het in ivoor gesneden buste-portretje met Lodewijk XIV pruik is gesigneerd A. C. Lük, die in Amsterdam werkte in het begin van de 18e eeuw.

HARDRIJDERIJEN

XIV. Visschers- en Boeredrachten, in het hoekkamertje boven.

Van oudsher trok men in Friesland zijn beste winterkleren aan als men ging schaatsenrijden, hetzij om een hardrijderij of ander ijsfeest bij te wonen, elfsteden- en andere tochten te maken, familie en vrienden, of de marktdag in de stad op te zoeken.
Toen er nog geen fietsen en bussen waren, de ijsbanen ook op de hoofdvaarten gespaard werden en de particuliere baanveger op onovertroffen wijze voor zijn baantje en zijn vrouw voor haar ijstentje of diske zorgde, er in de ijsherbergen op de muziek van harmonika en viool nog gedanst werd, waren de schaats, de prikslee en de ar het wintervervoermiddel bij uitstek. De mannen droegen een typisch ijscostuum bestaande in: ijsmuts, wollen das, duffel, fluwelen kuitbroek met linten, lichtblauwe of grijze wollen kousen, lage schoenen met zilveren gespen en het ijshaakje. De keurmeesters van de Leeuwarder ijsclub houden deze oude traditie nog in ere en dragen daarbij als waardigheidsteken de vroeg 19e eeuwse hoge hoed met linten in de stadskleuren, geel en blauw. De vrouwen droegen bont, fluweel, oorijzer en muts. De boeren hoge hoed of steek, de boerinnen de om 1800 in zwang zijnde strooien hogehoed voor vrouwen.
188—196 schilderijen en prenten van ijsfeesten in het begin van de 19e eeuw te Leeuwarden, Harlingen, Heerenveen, Stavoren, Workum, Hindelopen, Joure enz.
197—222 aan de achterwand in dit vertrek een serie typische Friese- en Hollandse boeren en boerinnen in werk- en feestdracht, van de 14e tot de 19e eeuw, naar prenten van Cornelis Kempius, Albrecht Dürer, Lucas van Leyden, Adriaan van Ostade, Adriaan van der Venne, Cornelis Dusart, Cornelis Bega, Adriaan Brouwer, David Teniers, een Friese tekenaar van vignetten in de atlas van Schotanus, Maaskamp en andere schilders, graveurs en uitgevers.
223—2237. Boven de oud-Hollandse kolomkast afbeeldingen van wormdollende en visventende vrouwen van vissers uit de Dongeradelen, naar tekeningen van Ids Wiersma vóór 1883, in welk jaar dit gevaarlijke bedrijf te Paesens, Moddergat en Wierum, door een November-storm in het Amelandergat, finaal werd vernietigd.
Onder de meubels in dit vertrek: oude Leeuwarder apothekerskast, linnenpers, tafelpersjes, enz. Op tafel vitrine met daguerotypen (1840), portretten en portretalbums.

Afb. 49.

Getrouwde vrouw uit Hindelopen, 19e eeuw.

XV. Langs de trap naar de zolder tekeningen van de **Hinderloper** huisverver Hendrik Lap uit het midden van de 19e eeuw. Originelen en Copieën. No. 228—242.

Op de bovenportaaltjes: een hangkastje met zilveren kinderspeelgoed, meest van Amsterdamse en Sneker zilversmeden. Hier geplaatst omdat vele, lang uit de mode geraakte, meubeltjes en huishoudelijke voorwerpen natuurgetrouw zijn nagebootst. Verder typische klein-meubels, beddebankjes, bedsteetrapjes, mangelplanken, stoven, garenwinders, scheepskisten enz. deels uit Hindelopen en deels van Ameland en Terschelling. Deze bont beschilderde meubeltjes komen ook op Marken en aan de Zaan voor; ze zijn dikwijls moeilijk van elkaar te onderscheiden en vormen een samenhangende groep „de Zuiderzee Cultuur".

243—250 afbeeldingen vanmannen- en vrouwencostuums van deze Waddeneilanden.

Amelander en Texelse oorijzer en muts zijn vrijwel identiek aan de Noord Hollandse dito. Vgl. Cat. no. 123. De Terschellingger dracht met grote kapvormige muts van donker laken, die het gehele hoofd bedekt en jak met lange panden gaat waarschijnlijk op een oudere Friese dracht terug. De vrouwen van Schiermonnikoog hadden geen eigen dracht. Ze droegen de Friese kap.

MUSEUM

Hidde Nijland Stichting

te

HINDELOOPEN

Gesticht 1919

Geopend dagelijks 9—12 uur v.m. en 1—6 uur n.m.

Entréeprijs: 25 cent
Kinderen halve prijs

Historische Voorwerpen

Antieke Hindelooper
Klederdracht

Hindelooper Kamer

1200

1201

FABRIEKSMERK

TELEFOON No. 1
OPGERICHT 1894

C.V. »Oud Hindelooper Kunst«

voorheen A. ROOSJE

HINDELOOPEN

TOONKAMERS IN
HINDELOOPER STIJL

HINDELOOPER GESCHILDERDE
EN GEBEELDHOUWDE MEUBELEN

Afb. 50.

Meisje in Hindeloper costuum, 19e eeuw, gekleed in bont sitsen wentke, getooid met de z.g.n. Staverense muts.

POPPEN

XVI.

Natuurlijk heb ik bij mijn verzamelen, behalve een grote hoeveelheid 17e, 18e en 19e eeuwse kledingstukken en lijfssieraden, ook af en toe enige oude poppen kunnen verkrijgen, die, voor zover ik kon nagaan waren gemaakt, hetzij om te dienen als speelobject van kinderen hetzij om de wetenschap van een oude klederdracht voor het nageslacht vast te leggen. Speciaal in het laatste geval zijn de poppen tot in onderdelen juist uitgevoerd en is aan de rokken, broeken, wanten, muilen, het zijdzilver of de prak minstens evenveel werk besteed als aan de bovenkleding.
Bij de beoordeling of een pop goed oud is, is het ook van belang er op te letten of de gebruikte knopen, haken, ogen, trenzen, gordels, banden, spelden enz. goed oud zijn. De ouderdom van een speld is goed te beoordelen aan de knop, die van een late speld eenvoudig een verdikking van de speld zelf is, doch die van een 18e eeuwse en oudere speld een eigenaardige gedraaide vorm heeft, dit verschil hangt samen met de techniek, de fabricage van de speld. Ook de handgebogen haken en ogen kan men gemakkelijk onderscheiden van de latere meer fabriekmatige. Een hoofdkenmerk is de gebruikte stof en de wijze van de bewerking. De kleine steekjes van het uit de hand naaien geven een echt oud cachet. Het gebruik van de naaimachine wijst in allen gevalle op een niet hogere ouderdom dan pl.m. 1825 à 1850. Oude poppenkoppen waren van papiermaché of hout, in de 2e helft van de 19e eeuw kwamen porceleinen poppenkoppen in zwang. Poppen, die konden slapen en geluidjes konden maken zijn waarschijnlijk niet ouder dan de 2e helft van de 19e eeuw.
Drie soorten poppen kwam ik bij mijn antiekjacht in Friesland tegen. In de eerste plaats waren dit Hindeloper poppen, waarvan ik een man, twee getrouwde vrouwen en drie jonge meisjes bezit, waarvan de mooiste in het Friesch Museum in de vitrines staan.
Een tweede van ouds geliefde groep waren de poppen in oorijzerdracht, deze waren meest echter niet ouder dan uit het midden van de 19e eeuw. Poppen met lange over de schouders uithangende floddermutsen en wijd uitstaande Duitse mutsen, ben ik nooit tegengekomen.
De derde groep was de echte kinderspeelpop meest gemaakt naar het model van het kindermeisje, die hoofdpersoon in het leven van een kind van niet onbemiddelde ouders. Verscheidene hiervan ben ik bij antiquairs tegengekomen, doch ik heb er nooit een gekocht omdat ik ze niet mooi genoeg vond en ze veelal sterk versleten waren. Dat ze daarom bij de kinderen te geliefder waren, blijkt wel uit het feit, dat van vele van die echte kinderpoppen de namen bewaard zijn gebleven. De leelijkste poppen waren bij de kinderen veelal de meest geliefden, die daarom en daardoor veelal

„kapot gespeeld" waren. Een typisch voorbeeld van menselijke dankbaarheid.
In onze tijd zijn door kunstenaars buitengewoon verdienstelijke artistieke poppen gemaakt, die als modern echter vallen buiten het schema van deze catalogus.
Ik hoop nog eens gelegenheid te hebben een pop te laten maken van een vrouw in oud Friese dracht uit pl.m. 1300' 't Wordt dan natuurlijk slechts een reproductie of fantasie.

Deze catalogus kan mogelijk verscheidene jaren als zodanig gebruikt worden. Enige witte ruimten zijn bestemd voor het opnemen van aanvullingen en wijzigingen.
Catalogus en opstelling in het Coulonhuis geven een vrijwel compleet overzicht van de Friese beschavingsgeschiedenis in verband met de wisselende klederdrachten en van het materiaal, voor dit overzicht nodig.
In het, in het jaar 1950 te verschijnen, Heemschutboekje wordt zo volledig mogelijk de geschiedenis van de in Friesland door de eeuwen heen gedragen klederdrachten gegeven.
Dit boekje wordt eveneens geïllustreerd met vele afbeeldingen naar de in het Coulonhuis tentoongestelde portretten en lijfsieraden.
De foto's in deze catalogus zijn gemaakt door den assistent van het Princessehof K. J. Keikes.

1101

P. & O. PLANTENGA
OPGERICHT 1773

Herenkleding naar maat

SINDS 1821 GEVESTIGD

LEEUWARDEN — Nieuwestad 71

Deze Catalogus

is verzorgd

door het

Algemeen Publiciteitskantoor

Directie D. Y. Alta

Noordvliet 15

Leeuwarden

Telef. 6245

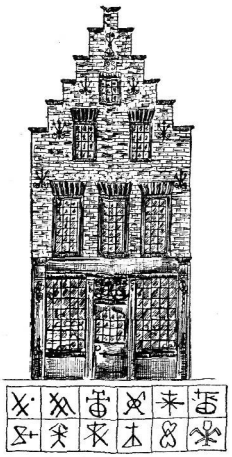

Deze bakkerswinkel aan de breedzijde van de Nieuwestad No. 46 te Leeuwarden tegenover de Duco Martenapijp, waarin van oudsher een broodbakkerij is gevestigd geweest, is in 1949 door de verbruikscoöperatie „Excelsior" overgenomen.
De 12 merken, die er onder staan zijn huismerken van even zoveel Leeuwarder bakkers uit het midden der 16e eeuw.
De bakkers gebruikten deze huismerken tevens als de in hunne broodvormen geslagen broodmerken waaraan dus ook de door hen verkochte broden waren te herkennen. Wel een bewijs dat zij overtuigd waren, dat hun brood voedzaam en lekker was. Zie het bakkersboek van 1542 in ons Stedelijk Archief.

Een oud Bakkersbedrijf te Leeuwarden

Het bakkershandwerk is evenoud als de menschelijke beschaving.
In 1542 waren in Leeuwarden reeds 42 bakkers, wat voor een stadje met wellicht nog geen 6000 inwoners heel wat is.
In de 16e, 17e en 18e eeuw bloeide het bakkersgilde zoals uit het bakkersgildeboek in ons stadsarchief, van 1542 af, blijkt.

VERBRUIKSCOÖPERATIE

In 1799 verdwenen de Gilden door de nieuwe opvattingen van de Fransche Revolutie over Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap.
Waarop wij de speciale aandacht wilden vestigen is de overneming van het Oude Bakkersbedrijf in het winkelpand Nieuwe Stad Breedzijde 46 t/o De Duco Martenapijp door de

Verbruikscoöperatie

»EXCELSIOR«

't Oude trapgeveltje zegt ons reeds, dat 't een 17e eeuwsch pand is. In 1739 werd het bakkersbedrijf hier opgericht door Gerrit Wiebes v. d. Bles van 1799 tot ± 1808, opgevolgd door Wouter Schut. Diens opvolger was de meelhandelaar-bakker Ype Ypes, die van 't Vliet kwam en die, met zijne vrouw Fokje Fellinga vele jaren het bakkersbedrijf heeft uitgeoefend. Dat dit pand nu weer in handen is van een gevestigd bedrijf, de Coöperatie Excelsior, dat het bakker- en banketbakkersbedrijf hier reeds meer dan een halve eeuw heeft uitgeoefend, is een waarborg, dat ook in onze 20e eeuw hier gebakken wordt wat voedzaam en lekker is. Dat zijn ook nu nog duivekaters en taaipoppen van levensgrote vrijers en vrijsters en bovendien het blankste wittebrood, het knapperigste tarwebrood, Krentemik, suikerbrood, pofkes en broodjes van de modernste modellen, kant-, kust-, kruid- en andere koek, duimkes, krakelingen en andere oude koekjes naast petitfours, soezen, roomhorens en alles wat een moderne banketbakkerij kan opleveren.

»EXCELSIOR« LEEUWARDEN

HOFLEVERANCIER

FIRMA

A. C. Beeling & Zn.

SINDS 1886

•

ANTIQUAIR
BEËDIGD TAXATEUR

•

NODIGT U UIT TOT
EEN BEZOEK AAN
HARE MAGAZIJNEN

•

SPECIALITEIT O.M.

BLAUW CHINEES PORSELEIN

UIT DE
K'ANG-HSI PERIODE

•

LEEUWARDEN

NIEUWESTAD 91

1048